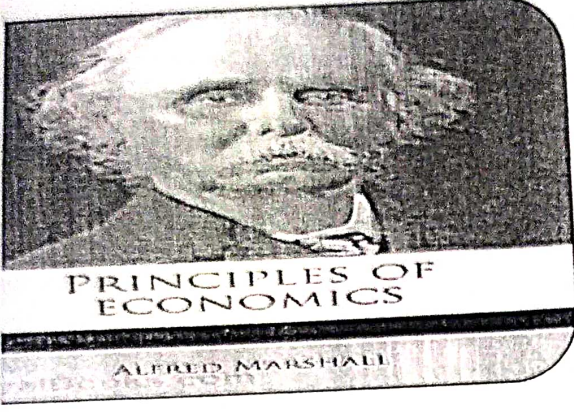

नवसनातनवादी आणि संतांच्या विचारांतील कल्याणाचे अर्थशास्त्र

प्रतिभा लक्ष्मणराव मस्के
संशोधक विद्यार्थिनी,
डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ,
औरंगाबाद.

कल्याण होय.” कोणतेही कल्याण हे गरीबांच्या हातातील वास्तविक उत्पन्न वाढविते त्यामुळे आधारावर अर्थव्यवस्थेच्या कार्यक्षमतेचे म्हणजे आदर्शात्मक अध्ययन असल्याचे स्पष्ट केले आहे. डॉ. अमर्त्य सेन यांनी दारिद्र्य आणि भूकेचे कल्याणकारी काही अटी पूर्ण केल्यानंतर व्यक्तीच्या निवडीसाठी वंरजेवरून सर्व समाजाची निवड निश्चित करताना लोकशाहीची मॉडेल करून लोकांचे व्यक्तीस्वातंत्र्य व त्यांचे हक्क हिरावून घेण्याची आवश्यकता नाही. थोडक्यात, तत्त्वज्ञानाची कास न सोडता श्रमप्रधान उत्पादन तंत्राला सेन यांनी महत्त्व दिले.

ना :-

मानवाने आपल्या गरजा व विकासासाठी अनेक शास्त्रांची केलेली आहे. त्यात अर्थशास्त्र हे अत्यंत महत्त्वाचे एक शास्त्र आहे. यात मानवाच्या आर्थिक प्रश्नांचा व त्या योग्य उपाययोजना कशा प्रकारे केल्या जाऊ शकतात तसेच सविस्तर विश्लेषण हा अर्थशास्त्राचा मूळ अभ्यास विषय १७७६ मध्ये ‘ॲडम स्मिथ’ यांनी ‘राष्ट्राची संपत्ती’ हा ग्रंथ ना व अर्थशास्त्राला एक स्वतंत्र शास्त्र म्हणून मान्यता मिळाली.

‘राष्ट्राच्या संपत्तीचे स्वरूप व तीची कारणमीमांसा करणारे म्हणजेच अर्थशास्त्र होय.’ अशी अर्थशास्त्राची व्याख्या त्यापुढे १८९० मध्ये डॉ. अल्फ्रेड मार्शल यांनी ‘अर्थशास्त्राची उत्पत्ती’ हा ग्रंथ लिहिला आणि अर्थशास्त्राचा मुळ उद्देश हा त्याचे कल्याण साध्य करणे असा आहे हे स्पष्ट केले. १८९० अनेक अर्थशास्त्रज्ञांनी आर्थिक कल्याणाचे विचार मांडले. यात पॅगु, प्रा. पॅरेटो, प्रा. लॅनर, प्रा. क्लॅडोर, प्रा. सायटोबस्की, प्रा. रिडर, प्रा. केनिथ ॲरो, डॉ. अमर्त्य सेन, प्रा. बाबर व इत्यादी. प्रा. मेलविन रिडर यांच्या मते, “कल्याणकारी शास्त्र हे आर्थिक विज्ञानाची अशी शाखा आहे की, जी व्यवहार त्याचे मापदंडांना स्थापन करते आणि त्यांना आर्थिक धोरणात करते.” प्रा. एडविन कॅनन त्यांच्या ‘Wealth’ या

क्रांत, “मानवाचे भौतिक कल्याण निश्चित करणाऱ्या नराळ्या कारणांचे स्पष्टीकरण करणे हा अर्थशास्त्राचा मुख्य आहे.” तसेच प्रो. आर्युर्विन पिगू यांच्या मते, “व्यक्तीला पारं सर्व मार्गांपासूनचे एकूण समाधान म्हणजेच त्या व्यक्तीचे

कल्याणप्रधान अर्थशास्त्र :-

अर्थशास्त्र सामाजिक शास्त्र असल्यामुळे अर्थशास्त्राच्या अभ्यासाची मूळ प्रेरणा समाजाच्या आर्थिक समस्यांची उकल करून त्यांच्यावरील परिणामकारक उपायांचा शोध घेणे ही असते. अशी मार्शल, पिगू या श्रेष्ठ विचारवंतांची भूमिका आहे. या विचारसरणीतून कल्याणप्रधान अर्थशास्त्र विकसित झाले आहे.

अर्थशास्त्रीय विश्लेषणाच्या ज्या शाखेत ‘महत्तम सामाजिक हित’ साधू शकेल असे धोरण निवडण्यासाठी निकष निश्चित केले जातात. त्या शाखेत ‘कल्याणप्रधान अर्थशास्त्र’ म्हणता येईल. कल्याणकारी अर्थशास्त्राचे वेगवेगळे संप्रदाय निर्माण झाले आहेत.

१) सनातनवादी कल्याणाचे अर्थशास्त्र :-

परंपरावादी अर्थशास्त्रज्ञांनी विशेष असे कल्याणाच्या सिद्धांताचा विकास केला नाही. ॲडम स्मिथच्या राष्ट्राची संपत्ती (Wealth of Nation) या ग्रंथात कल्याणाची कल्पना आढळते. त्यांच्या मते, राष्ट्राच्या भौतिक उत्पादनात वाढ झाल्यास कल्याणात वाढ होते. पण कल्याणकारी अर्थशास्त्राचे प्रथम विश्लेषण अर्थतज्ञ प्रो. मार्शल प्रो. पिगू, प्रो. सिडवीक इ. नवसनातनवादी अर्थशास्त्रज्ञांनी ‘(Neo-Classical